

Joseph, Jacob centum-viginti ageret, procul dubio trigésimo et nono anno Joseph, non centum-triginta, sed centum-quadráginta et duos annos agere inveniretur Jacob. Si autem die mortis Isaac, nondum erat annorum decem et septem Joseph, sed aliquantulo tempore post mortem avi sui ad septimum decimum pervenit annum, quo anno Scriptura testante in Ægyptum est a fratribus venditus, plurium etiam quam centum-quadráginta-duorum annorum esse debuit pater ejus, quando est filium in Ægyptum consecutus. Scriptura quippe posteaquam narravit annum vitæ ultimum Isaac centesimum et octogesimum, et ejus mortem ac sepulturam¹, deinde commemoravit quemadmodum digressus esset Esaü a fratre suo de terra Chanaan in montem Seir², et contexuit commemorationem regum et principum gentis ipsius, in qua se constituit, vel quam propagavit Esaü; post hæc, narrationem de Joseph sic intulit: « Habitabat autem Jacob in terra Chanaan. Hæ autem procreaturæ Jacob. Joseph autem » decem et septem annorum erat pascens cum fratribus » oves³. » Deinde narratur causa somniorum quemadmodum odiosus fratribus sit factus, et venditus⁴. Aut ergo eodem anno septimo-decimo, aut etiam aliquanto major venit in Ægyptum: ac per hoc utrolibet modo permanet quæstio. Si enim decem et septem annorum fuit post mortem avi sui, quando pater ejus centum-viginti fuit; profecto anno ejus trigésimo et nono, quando Jacob venit in Ægyptum, centum-quadráginta-duos annos idem Jacob agere debuit: fuit autem tunc Jacob centum-triginta: ac per hoc si decem et septem annorum Joseph in Ægyptum est venditus, ante duodecim annos quam moreretur avus ejus, venditus invenitur.

¹ Gen. xxxv, 28. — ² Id. xxxvi, 6. — ³ Id. xxxvii, 1, 2. — ⁴ Ibid. 5 et 28.

Decem enim et septem annorum esse non potuit, nisi ante duodecim annos mortis Isaac, centesimo et octavo anno vitæ patris sui Jacob. His enim cum adjecerimus viginti-duos annos quibus Joseph usque ad adyentum patris sui fuit in Ægypto, fient ætatis anni Joseph triginta-novem, et Jacob centum-triginta, et nulla erit quæstio. Sed quoniam Scriptura post mortem Isaac ista narravit, putatur Joseph post ejusdem avi sui mortem decem et septem annorum fuisse. Quapropter intelligamus de vita Isaac, tanquam multum decrepiti senis, tacuisse Scripturam, cum jam de Jacob et ejus filiis loqueretur: vivo tamen Isaac, decem et septem annorum esse cœpit Joseph.

QUESTIO CXXIII.

Quod dicit Jacob ad Joseph: « Quod est somnium hoc » quod somniasti? Numquid venientes veniemus ego et » mater tua et fratres tui adorare te super terram¹? » Nisi in aliquo mysterio dictum accipiat, quomodo intelligitur de matre Joseph, quæ jam erat mortua? Unde nec in Ægypto, cum sublimaretur, putandum est hoc esse completum; quia nec pater eum adoravit, quando ad eum venit in Ægyptum, nec mater olim defuncta potuit. In Christi ergo persona facile intelligi potest etiam de mortuis, secundum illud quod dicit Apostolus: « Quia donavit ei nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, coelestium, terrestrium, » et inferorum². »

QUESTIO CXXIV.

Quæritur quare Ismaëlitas Scriptura, quibus a fratribus venditus est Joseph³, etiam Madianitas vocet, cum Ismaël sit de Agar filius Abrahæ, Madianitæ vero de Ce-

¹ Gen. xxxvii, 10. — ² Philip. ii, 9. — ³ Gen. xxxvii, 28.

thura? An quia Scriptura dixerat de Abraham, quod munera dederit filiis concubinarum suarum¹, Agar scilicet et Cethuræ, et dimiserit eos ab Isaac filio suo in terram Orientis, unam gentem fecisse intelligendi sunt?

QUÆSTIO CXXV.

DE Jacob scriptum est, cum lugeret Joseph: « Congregati sunt autem omnes filii ejus et filia, et venerunt consolari eum². » Quæ filia præter Dinam? An filios et filias dicit connumeratis nepotibus et neptibus? Jam enim majores filii ejus filios habere potuerunt.

QUÆSTIO CXXVI.

« Et noluit consolari, dicens: Quoniam descendam ad filium meum lugens in infernum³. » Solet esse magna quæstio, quomodo intelligatur infernus, utrum illuc mali tantum, an etiam boni mortui descendere soleant. Si ergo tantum mali, quomodo iste ad filium suum se dicit lugentem velle descendere? Non enim in pœnis inferni eum esse credit. An perturbati et dolentis verba sunt, mala sua etiam hinc exaggerantis?

QUÆSTIO CXXVII.

« Et vendiderunt Joseph in Ægyptum Petephrae spandoni, præposito coquorum⁴. » Nolunt quidam præpositum coquorum interpretari, qui græce ἀρχιμαγειρος dicitur, sed præpositum militiæ, cui esset potestas occidendi. Nam sic appellatus est etiam ille, quem Nabuchodonosor misit, penes quem potius invenitur primatus fuisse militiæ.

QUÆSTIO CXXVIII.

« Factum est autem in tempore illo descendit Judas a fratribus suis ad hominem quemdam Odollamitam, cui

¹ Gen. xxv, 6. — ² Id. xxxvii, 33. — ³ Ibid. 35. — ⁴ Ibid. 36.

» nomen Iras: et vidit illic Judas filiam hominis Chananaei nomine Savam, et accepit eam, et introivit ad eam, et concepit, et peperit filium¹, » et cætera. Quæritur quando ista fieri potuerunt. Si enim posteaquam Joseph devenit in Ægyptum, quomodo intra viginti ferme et duos annos (nam post tantum temporis colligitur eos venisse ad eundem Joseph fratrem suum in Ægyptum cum patre suo) fieri potuerit, ut Judæ filii ejus ætatis omnes possent ducere uxores? Nam Thamar nurum suam, mortuo primogenito suo, alteri filio dedit: quo etiam mortuo, expectavit ut cresceret tertius; et cum crevisset, nec illi eam dedit, timens ne et ipse moreretur: unde factum est, ut eidem socero suo se illa supponeret. Quomodo ergo hæc omnia intra tam paucos annos fieri potuerint, merito movet, nisi (ut forte solet) Scriptura per recapitulationem aliquot annos ante venditum Joseph hoc fieri cœpisse intelligi velit; quoniam sic positum est, ut diceretur: « Factum est autem in illo tempore: » ubi tamen quæritur, si decem et septem annorum erat Joseph quando venditus est, quot annorum esse Judas potuerit quartus filius Jacob, quandoquidem ipse primogenitus Ruben ut plurimum fratrem suum Joseph quinque aut sex annos potuerit ætate præcedere. Evidenter autem Scriptura dicit triginta annorum fuisse Joseph², quando innotuit Pharaoni. Cum ergo ipse anno septimo decimo ætatis suæ venditus fuisse credatur, tredecim annos peregerat in Ægypto ignotus Pharaoni: ad hos autem tredecim annos accesserunt septem anni ubertatis, et facti sunt anni viginti: his adduntur duo, quia secundo anno famis intravit Jacob in Ægyptum cum filiis suis, et inveniuntur viginti-duo anni, quibus abfuit Joseph a patre et a fratribus suis: quo medio tempore, quomodo fieri potuerint

¹ Gen. xxxviii, 1-3. — ² Id. xii, 46.

de uxore et filiis et nuru Judæ omnia quæ narrantur, indagare difficile est: nisi forte ut credamus (et hoc enim fieri potuit) mox ut adolescere Judas cœpit, eum incidisse in amorem ejus quam duxit uxorem, nondum vendito Joseph in Ægyptum.

QUÆSTIO CXXXIX.

« Et depositis vestimentis viduitatis suæ a se¹. » Hinc insinuatur et temporibus Patriarcharum certa et sua fuisse vestimenta viduarum, non utique talia qualia conjugatarum.

QUÆSTIO CXXX.

Quod iterum dicitur: « Joseph autem depositus est in Ægyptum, et possedit eum Petephres spado Pharaonis², » ad ordinem redit Scriptura unde recesserat, ut illa narraret quæ supra digesta sunt.

QUÆSTIO CXXXI.

Quod aliqui codices latini habent: « Tria canistra alicæ³, » cum græci habeant *χονδριτών*, quod interpretantur, qui usum ejusdem linguæ habent, panes esse cibarios. Sed illud movet, quomodo panem cibarium potuerit Pharao habere in escis. Dicit enim in superiore canistro fuisse omnia, ex quibus edebat Pharao, opus pistorum. Sed intelligendum est etiam ipsum canistrum habuisse panes cibarios, quia dictum est, tria canistra *χονδριτών*, et desuper fuisse illa ex omni genere operis pistoris in eodem canistro superiore.

¹ Gen. xxxviii, 14. — ² Ibid. xxxix, 1. — ³ Id. xli, 16.

QUÆSTIO CXXXII.

Quod putabat se stare Pharao super flumen, quemadmodum servus Abrahæ dixit: « Ecce ego sto super fontem aquæ¹: » (nam et ibi græcus *ἐπὶ τῆς πηγῆς* dixit, quemadmodum hic *ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ*.) hæc locutio si intelligatur in Psalmo ubi scriptum est. Qui fundavit terram super aquam²; non coguntur homines putare sicut navem natare terram super aquam. Secundum hanc enim locutionem recte intelligitur, quod altior sit terra quam aqua; altius quippe ab aquis sustollitur, ubi habitent terrena animalia.

QUÆSTIO CXXXIII.

Quod scriptum est: « Obliscentur ubertatis futuræ in tota terra Ægypti³, » non futuræ illis qui famem patientur, tanquam postea veniat illis ubertas; sed futura erat tunc quando loquebatur, tanquam diceret: « Ubertatis hujus, » quam futuram significarunt boves bonæ et spicæ bonæ, obliscentur homines in ea fame, quam significaverunt boves et spicæ malæ.

QUÆSTIO CXXXIV.

« Numquid inveniemus hominem talem, qui habeat Spiritum Dei in se⁴? » Ecce jam, nisi fallor, tertio insinuatur nobis in hoc libro Spiritus sanctus, id est, Spiritus Dei. Primo ubi dictum est: « Et Spiritus Dei ferebatur super aquam⁵. » Secundo ubi dicit Deus: « Non pernebit Spiritus meus in hominibus istis propter quod carnes sunt⁶. » Et tertio nunc, quod Pharao dicit de Joseph, esse in illo Spiritum Dei⁷; nondum tamen legimus Spiritum sanctum.

¹ Gen. xli, 1, xxiv, 13. — ² Psal. xxiii, 2. — ³ Gen. xli, 30. — ⁴ Ibid. 38. — ⁵ Id. i, 2. — ⁶ Id. vi, 3. — ⁷ Id. xli, 38.

QUESTIO CXXXV.

« Et imposuit Pharaon nomen Joseph Psomthompha-
 » mech¹: » hoc nomen interpretari dicitur: « Occulta re-
 » velavit; » rex illo utique quod somnia regi aperuit:
 Ægyptiā vero lingua salvatorem mundi perhibent appel-
 latum isto nomine.

QUESTIO CXXXVI.

« Et dedit ei Aseneth, filiam Petephræ sacerdotis solis
 » civitatis, ipsi uxorem? » Quæri solet cujus Petephræ;
 utrum illius cujus servus fuit, an alterius: sed credibilis
 æsumatur alterius. Nam de illo cur non credatur, multa
 sunt quæ moveant. Primum, quia Scripturā non com-
 memoravit, cum videatur hoc non potuisse præterire,
 quod ad illius juvenis non parvam gloriam pertinebat, ut
 ejus filiam duceret, cujus famulus fuit. Deinde quomodo
 spado filiam habere potuerit? Sed respondetur, quomodo
 uxorem: postea quippe creditur abscissus, vel casu vul-
 neris, vel propria voluntate. Et quod honor ejus, non ipse
 commemoratur qui solet, id est, quod ἀρχιμαγιστρος fuerit,
 quem principem coquorum latini interpretes posuerunt,
 principem autem militiæ quidam intelligi volunt³. Sed
 etiam hic respondetur duos illum honores habuisse; et
 sacerdotium solis, et militiæ principatum: congruenter
 autem alibi ille honor ejus commemoratus est, qui talibus
 actibus congruebat; hic vero, posteaquam in Joseph ap-
 paruit non parva divinitas, ipse honor debuit nominari
 soceri ejus, qui pertineret ad divinitatem non parvam,
 secundum opinionem Ægyptiorum in sacerdotio solis. Ve-
 rum in his omnibus, quia et præpositus fuit custodiarum
 carceris, nimis incredibile est huic præpositum officio sa-

¹ Gen. xli, 45. — ² Ibid. — ³ Id. xxxix, i.

cerdotem. Deinde non simpliciter dictum est, quod sacer-
 dos solis esset; sed civitatis solis, quæ vocatur Heliopolis:
 abesse autem dicitur amplius quam viginti millibus a ci-
 vitate Memphi, ubi Pharaones, id est, reges, maxime
 commanebant. Quomodo ergo deserto officio sacerdotii
 sui potuit strenue regi servire in militiæ principatu? Ac-
 cedit etiam quod Ægyptii sacerdotes perhibentur non ser-
 visse semper, nisi templo deorum suorum, nec aliud aliquid
 officii gessisse: sed si forte tunc aliter fuit, credat quisque
 quod placet; non est tamen quæstio cujus exitus clausus
 sit, sive unus fuerit Petephræs, sive duo: quodlibet enim
 horum quisque existimet, non est fidei periculosum, nec
 contrarium veritati Scripturarum Dei.

QUESTIO CXXXVII.

« Et congregavit Joseph triticum, sicut arenam maris
 » multum valde, quoadusque non potuit numerari: non
 » enim erat numerus¹: » pro eo dictum est: « Non enim
 » erat numerus, » quod nomen numeri omnis usitati ex-
 cederet illa copia, et quomodo appellaretur non invenie-
 batur. Nam unde fieri potest, ut quantumlibet magnæ,
 finitæ tamen multitudinis, numerus non sit? Quamvis hoc
 potuerit etiam secundum hyperbolem dici.

QUESTIO CXXXVIII.

« Et commemoratus est Joseph somniorum suorum,
 » quæ vidit ipse²: » adoraverant enim cum fratres sui.
 Sed aliquid in illis somniis excelsius inquirendum est. Non
 enim potest eo modo de patre ejus ac matre compleri,
 quæ jam mortua fuerat, quod de sole et luna cum vidis-
 set, a patre increpante audierat³, qui vivebat.

¹ Gen. xli, 49. — ² Id. xlii, 9. — ³ Id. xxxvii, 10.

QUÆSTIO CXXXIX.

Quid est quod Joseph vir tam sapiens, atque ita non solum hominum inter quos vivebat testimonio, sed ipsa etiam Scriptura teste laudatus, ita jurat per salutem Pharaonis, non exituros de Ægypto fratres suos, nisi frater eorum junior veniret¹. An etiam bono et fideli viro vilis fuerat salus Pharaonis, cui fidem sicut primitus domino suo servabat in omnibus? Quanto enim magis ipsi, qui eum in tanto honore locaverat, si illi servavit, qui eum servum emptitium possidebat? Quod si non curabat Pharaonis salutem, numquid et perjurium pro cujuslibet hominis salute vitare non debuit? Annon est perjurium? Tenuit enim unum eorum donec veniret Benjamin, et verum factum est quod dixerat: « Non exhibitis hinc, » nisi venerit frater vester². » Ad omnes enim non potuit pertinere quod dictum est? Nam quomodo et ille venturus esset, nisi ad eum adducendum aliqui rediissent? Sed quod sequitur magis urget quæstionem, ubi iterum juravit dicens: « Mittite ex vobis unum, et adducite fratrem vestrum, vos autem ducemini, quoadusque manifesta sint » verba vestra, si vera dicitis annon: sin autem, per salutem Pharaonis, exploratores estis³, » id est, si non vera dicitis, exploratores estis. Huic sententiæ interposuit jurationem, quia si vera non dixissent, exploratores essent, id est, exploratorum pœna digni essent, quos tamen vera dicere sciebat. Neque enim perjurus est quisque, si ei quem castissimum novit, dicat: « Si hoc adulterium de quo argueris commisisti, damnat te Deus, » et his verbis adhibeat jurationem, verum omnino jurat: ibi est enim conditio qua dixit: « Si fecisti, » quem tamen non fecisse certum habet. Sed ait aliquis: « Verum est, quia si fecit

¹ Gen. xlii, 15. — ² Ibid. — ³ Ibid. 16.

adulterium, damnat illum Deus: hoc autem quomodo verum est: Si non verum dicitis, exploratores estis, cum etiamsi mentiantur, non sint exploratores? « Sed hoc est quod dixi, ita dictum esse: « Exploratores estis, » tanquam si dictum esset, exploratorum pœna digni estis, hoc est, exploratores deputabimini merito mendacii vestri. « Estis » autem potuisse dici, pro, habemini et deputabimini, innumeræ similes locutiones docent. Unde est illa Eliæ: « Quicumque exaudierit in igne, ipse erit Deus¹. » Non enim tunc erit, sed tunc habebitur.

QUÆSTIO CXL.

Quid est quod cum inter se pœnitentes filii Israël loquerentur de fratre suo Joseph, quod cum illo male egerint, et hoc eis divino judicio redderetur, quod se periclitari videbant, adjungit Scriptura et dicit: « Ipsi ignorabant » quia audiebat Joseph: interpret enim inter illos erat². » Hoc scilicet intelligendum est, ideo eos putasse, quia ille non audiret, quod videbant interpretem, qui inter illos erat, nihil ei dicere eorum, quæ loquebantur; nec ob aliud adhibitum putabant interpretem, nisi quod eorum linguam ille nesciret; nec cura erat interpretis ea dicere illi, a quo positus fuerat, quæ non ad illum, sed inter se loquebantur.

QUÆSTIO CXLI.

« Et iterum accessit ad eos, et dixit illis³: » nec adjungit quid illis dixerit. Unde intelligitur hæc eadem dixisse quæ dixerat.

¹ 3 Reg. xviii, 24. — ² Gen. xlii, 23. — ³ Ibid. 24.

« Et deducetis senectam meam cum tristitia ad infer-
» num¹. » Utrum ideo ad infernum, quia cum tristitia,
an etiamsi abesset tristitia, tanquam ad infernum mo-
riendo descensus hæc loquitur? De inferno enim magna
quæstio est, et quid inde Scriptura sentiat, locis omni-
bus, ubi forte hoc commemoratum fuerit, observandum
est.

QUÆSTIO CXLII.

« Et deducetis senectam meam cum tristitia ad infer-
» num¹. » Utrum ideo ad infernum, quia cum tristitia,
an etiamsi abesset tristitia, tanquam ad infernum mo-
riendo descensus hæc loquitur? De inferno enim magna
quæstio est, et quid inde Scriptura sentiat, locis omni-
bus, ubi forte hoc commemoratum fuerit, observandum
est.

QUÆSTIO CXLIII.

Quoniam a præposito domus audiunt, « Deus vester et Deus
» patrum vestrorum dedit vobis thesauros in saccis ves-
» tris, argentum autem vestrum probatum habeo², »
mendacium videtur, sed aliquid significare credendum
est. Argentum enim quod et datur, et non minuitur, quia
et probatum appellatum est, nimirum illud intelligitur de
quo alibi legimus : « Eloquia Domini eloquia casta, ar-
» gentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum
» septulum³, » id est, perfecte.

QUÆSTIO CXLIV.

« BIBERUNT autem et inebriati sunt cum eo⁴. » Solent
hinc ebriosi adhibere testimonii patrocinium; non prop-
ter illos filios Israël, sed propter Joseph, qui valde sapiens
commendatur : sed hoc verbum et pro satietate solere
poni in Scripturis, qui diligenter adverterit, multis in
locis inveniet. Unde est illud : « Visitasti terram et ine-
» briasti eam, multiplicasti ditare eam⁵ : » eo quod in
laude benedictionis hoc positum est, et donum Dei com-
memoratur, apparet hac ebrietate saturitatem significari.

¹ Gen. XLII, 38. — ² Id. XLIII, 23. — ³ Psal. XI, 7. — ⁴ Gen. XLIII, 34.
— ⁵ Psal. LXIV, 10.

Nam ita inebriari ut inebriantur ebriosi, nec ipsi terræ
utile est, quoniam majore quam satietati sufficit humore
corrumpitur; sicut vita ebriosorum, qui non satietate se
replent, sed mergunt diluvio.

QUÆSTIO CXLV.

Quoniam ait fratribus suis Joseph, « Nesciebatis quia au-
» gurio auguratur homo qualis ego¹; » de hoc augurio
etiam mandavit eis dicendum per hominem suum : quid
sibi velit, quæri solet; an quia non serio, sed joco dictum
est, ut exitus docuit, non est habendum mendacium?
Mendacia enim a mendacibus serio aguntur, non joco :
cum autem quæ non sunt, tanquam joco dicuntur, non
deputantur mendacia. Sed magis movet quid sibi velit ista
actio Joseph, qua fratres suos, donec eis aperiret quis
esset, toties ludificavit, et tanta expectatione suspendit :
quod licet tanto sit suavius cum legitur, quanto illis fit
inopinatus cum quibus agitur, tamen sapientiæ illius gra-
vitate, nisi magnum aliquid isto quasi ludo significaretur,
nec ab illo fieret, nec ea Scriptura contineretur, in
qua est tanta sanctitatis auctoritas et prophetandorum
tanta intentio futurorum : quam modo exequi exponendo
non suscepimus, sed admonere tantum voluimus, quid
hic oporteat inquiri. Nam nec illud vacare arbitror, quod
non ait, « Auguror ego, » sed, « Auguratur homo qualis
ego. » Quod si locutionis genus est, in Scripturæ corpore
simile aliquid reperiendum est.

QUÆSTIO CXLVI.

Non negligenter considerandum puto, tantam miseriam
in hac perturbatione fratrum suorum quomodo Joseph
quandiu voluit tenuit, et quanta voluit mora produxit² :

¹ Gen. XLIV, 15. — ² Ibid. per totum.

non eos utique faciens calamitosos, quando tantæ etiã ipsorum futuræ lætitiæ exitum cogitabat; et totum hoc quod agebat, ut eorum gaudium differretur, ad hoc agebat, ut eadem dilatione cumlaretur: tanquam non essent condignæ passiones eorum in toto illo tempore quo turbabantur, ad futuram gloriam exultationis, quæ in eis fuerat revelanda, fratre cognito, quem a se perditum esse arbitrabantur.

QUESTIO CXLVII.

MULTA in narratione Judæ aliter dicta sunt, quam cum illis egerat Joseph, quamvis apud eum loqueretur, ut omnino de illa insimulatione, quod exploratores essent, nihil diceretur. Quod utrum consulto tacitum sit, an et id fecerit perturbationis oblivio, non apparet. Nam et illud quod dixerunt, se ab ipso Joseph interrogatos de patre et fratre suo¹, se autem illa interroganti indicasse, mirum si vel ad sententiam potest ista pervenire narratio, ut eam constet esse veracem. Quanquam et si aliqua falsa in ea sunt, falli potius per oblivionem potuit, quam audere mentiri: apud eum præsertim, cui non sicut nescienti, sed etiam illa quæ noverat eum scire, ad flectendam ejus misericordiam narrationi suæ insererat.

QUESTIO CXLVIII.

QUID est quod dicit Joseph: « Misit enim me Deus ante » vos, remanere vestrum reliquias super terram, et enu- » trire vestrum reliquiarium magnum²? » Hoc enim non usquequaque consonat, ut reliquias, vel reliquiarium accipiamus Jacob et filios ejus, cum omnes sint incolumes. An forte illud significat alto secretoque mysterio, quod ait Apostolus: « Reliquiæ per electionem gratiæ salvæ

¹ Gen. XLIV, 19. — ² Id. XLV, 7.

» factæ sunt¹. « Quia Propheta prædixerat: « Et si fue- » rit numerus filiorum Israël sicut arena maris, reliquiæ » salvæ fient². » Ad hoc enim occisus est Christus a Ju- » dæis, et traditus gentibus tanquam Joseph Ægyptiis a » fratribus, ut et reliquiæ Israël salvæ fierent. Unde dicit » Apostolus: « Nam et ego Israëlita sum: et ut plenitudo » gentium intraret, et sic omnis Israël salvus fieret³, » id est, ex reliquiis Israël secundum carnem, et plenitudine gentium quæ in fide Christi secundum spiritum sunt Israël. Aut si et genti illi Israëlitiæ restat fidei plenitudo, ex qua erant reliquiæ, in quibus reliquiis tunc et Apostoli salvi facti sunt, hoc significatur ea plenitudine liberationis Israël, qua per Moysen ex Ægypto liberati sunt.

QUESTIO CXLIX.

« INTRARUNT in Ægyptum Jacob et omne semen ejus, » filii et filii filiorum ejus, filiæ et filiæ filiarum ejus cum » eo⁴. » Quærendum quomodo dicat « Filias et filias filia- » rum ejus cum eo, » cum filiam unam legatur habuisse. Superius autem filias ejus dixeramus accipi posse neptes ejus, sicut filii Israël omnes dicuntur etiam universus populus ab illo propagatus. Sed nunc cum dicit, « filias » filiarum, » propter unam Dinam, pluralis numerus pro singulari positus est, sicut etiam pro plurali singularis solet: nisi nurus ejus quisque asserat filias ejus potuisse appellari.

QUESTIO CL.

QUOD dicit Scriptura tot animas peperisse Liam⁵, vel tot aut tot animas exiisse de femoribus Jacob, videndum est quid hinc respondeatur eis, qui hoc testimonio confir-

¹ Rom. XI, 5. — ² Isai. X, 22. — ³ Rom. XI, 1, et xxv, 26. — ⁴ Gen. XLVI, 6. — ⁵ Ibid. 15.